

Dokumenttype NOU 1988:25 **Dokumentdato** 1988-05-31

Tittel Ny militær straffeprosesslov m.v.

Utvalgsnavn Militærjuristutvalget

Utvalgsleder Backer, Finn

Utgiver Justis- og politidepartementet

Oppnevnt 1981-12-18 **Sider** 95

Kapittel 1 Hovedpunkter i utvalgets forslag
1 GENERELT

Militærjuristutvalget legger med dette frem sin utredning. Utvalget har hatt et meget omfattende mandat, som best kan sammenfattes slik at utvalget skulle komme med forslag om organiseringen av den samlede militærjuristtjeneste i landet. Hvis man ser på den bruk som gjøres av militærjurister, faller mandatet naturlig i tre.

Den største delen har tilknytning til spørsmålet om hvilken rettergangsmåte man vil ha i militære straffesaker (saker om overtredelse av den militære straffelov av 22. mai 1902 nr 13). Utvalget fremlegger her utkast til en ny Tiende del om behandling av slike saker i den alminnelige straffeprosesslov av 1981. Bestemmelsene skal avløse den militære rettergangslov av 29. mars 1900 nr 2 og lov om rettergangsmåten i militære straffesaker i fredstid av 6. mai 1921 nr 1. Videre er det utarbeidet utkast til en ny Sjettede del om militære forhold i påtaleinstruksen av 1985. Enkelte av disse bestemmelser skal avløse noen få gjenstående bestemmelser i kap XII om militære saker i påtaleinstruksen av 1934. En egen militær påtaleinstruks har for øvrig aldri tidligere vært utarbeidet. I et eget kapittel i Sjettede del behandler man jurisdiksjonsspørsmål i tilknytning til NATO's statusavtale.

De to øvrige deler av mandatet har tilknytning til spørsmålet om rådgivning i folkerett innen forsvaret og spørsmålet om hvordan man skal dekke andre behov for juridisk assistanse i forsvaret. Disse spørsmål er behandlet i hvert sitt kapittel i utredningen.

På grunnlag av de oppgaver som militærjuristene er foreslått å få, behandler utvalget i et eget kapittel spørsmålet om den fysiske organisering av militærjuristtjenesten.

For ordens skyld peker man på at spørsmålet om militærjuristenes rolle ved behandling av disiplinærsaker i forsvaret har falt utenfor Militærjuristutvalgets mandat. Man viser her til NOU 1980:58 om militær disiplinær- og politimyndighet og Ot prp nr 82 (1986-87) om lov om militær disiplinærmyndighet og om lov om politimyndighet i det militære forsvar. Utvalget har ved behandlingen av spørsmålet om den fysiske organisering av militærjuristtjenesten tatt hensyn til de oppgaver som juristene er foreslått å få i disiplinærsaker, og som de for en stor del allerede har i dag.

Kapittel 1 Hovedpunkter i utvalgets forslag

2 PÅTALEMYNDIGHETEN I MILITÆRE STRAFFESAKER

I fred besluttes i dag tiltale i militære straffesaker av den alminnelige, borgerlige påtalemyndighet. I krig besluttes tiltale av jurisdiksjonssjefene eller generaljurisdiksjonssjefen. Disse er etter de gjeldende regler henholdsvis de øverstkommanderende i Sør-Norge og Nord-Norge og forsvarssjefen. De bistås under dette av henholdsvis krigsadvokatene og generaladvokaten.

Utvalget er kommet til at man både i fred og i krig bør ha visse

særordninger på dette felt, men at avgjørelsen av tiltalespørsmål under enhver omstendighet bør legges til juridiske tjenestemenn som har riksadvokaten som øverste sjef. Det er enighet om at krigsadvokatene gis begrenset påtalemyndighet både i fred og krig. Herunder inngår de to førstekrigsadvokatene som nå er beskikket for krigstid, men som utvalget foreslår man også skal ha i fredstid, i sammenheng med at man går over til en ordning med heltidsansatte krigsadvokater i fred. Utvalget foreslår at førstekrigsadvokatene og krigsadvokatene skal ha samme myndighet til å utferdige forelegg i forseelsessaker og visse forbrytelsessaker som politiet har i dag.

Det er uenighet i utvalget om hvem som skal treffe beslutning om tiltale i militære straffesaker og om generaladvokatens stilling.

Utvalgets flertall foreslår at i fredstid skal henholdsvis statsadvokaten og politiet treffe beslutning om tiltale i militære forbrytelsessaker og forseelsessaker på samme måte som i borgerlige saker, mens førstekrigsadvokaten normalt skal treffe slike beslutninger i krigstid. Flertallet vil at generaladvokaten ikke skal ha noe med de egentlige påtaleavgjørelser å gjøre. Ellers skal han stort sett beholde sitt nåværende saksområde.

Mindretallet vil ha generaladvokaten som den øverste leder for den militære påtalemyndighet under riksadvokaten. Mindretallet foreslår at generaladvokaten treffer beslutning om tiltale i militære forbrytelsessaker i fredstid, mens myndighet til å treffe slik beslutning i krigstid i de fleste tilfelle overføres til krigsadvokatene, men med en viss plikt til å forelegge slike saker for generaladvokaten. Myndigheten til å beslutte tiltale i militære forseelsessaker legges både i fred og krig til krigsadvokaten.

Det er enighet i utvalget om at vedkommende militære sjef skal få uttale seg før tiltalespørsmålet avgjøres, og at han skal ha rett til å klage over avgjørelsen til høyere påtalemyndighet.

Kapittel 1 Hovedpunkter i utvalgets forslag

3 DOMSTOLENE I MILITÆRE STRAFFESAKER

I fred pådømmes i dag militære straffesaker av de vanlige, borgerlige domstoler. I krig pådømmes slike saker enten av krigsrettene eller de militære lagmannsrettene, men med anke videre til Høyesterett. Det er for krig organisert en krigsrett for Sør-Norge og en krigsrett for Nord-Norge. Som militære lagmannsretter fungerer Eidsivating og Hålogaland lagmannsretter. Det er beskikket et større antall krigsdommere blant embetsdommerne. I den enkelte sak settes krigsretten med en krigsdommer og normalt to militære meddommere. Den militære lagmannsrett settes med tre juridiske dommere og fire militære meddommere.

Utvalget foreslår at ordningen med særskilte militære domstoler i krigstid oppheves. På den annen side er det etter utvalgets oppfatning behov for enkelte særregler ved domstolenes behandling av militære straffesaker. Forslaget går ut på at de militære straffesaker sentraliseres til enkelte av herreds- og byrettene, at lagmannsrettene i krig sammensettes som stor meddomsrett, og at det i krig både i herreds- og byrettene og i lagmannsrettene gjøres bruk av militære meddommere. De nåværende meget kompliserte regler om oppsetting av lister over og uttak av militære meddommere for den enkelte sak er foreslått betydelig forenklet.

Ved lagmannsrett som første instans behandles i dag militære forbrytelser som kan medføre mer enn 8 års fengsel, mens det avgjørende for vanlige forbrytelser er om de kan medføre mer enn 5 års fengsel. Utvalget foreslår at man sløyfer særreglen for militære straffesaker. For ikke å få uønskede virkninger av en slik endring, foreslår utvalget imidlertid at den øvre strafferamme etter den militære straffelovs § 43 første ledd settes ned fra 6 til 5 års fengsel.

Kapittel 1 Hovedpunkter i utvalgets forslag**4 ETTERFORSKNING I MILITÆRE STRAFFESAKER**

Det fremmes årlig ca 300 militære straffesaker og ilegges refselse i ca 11.000 saker. I mange tilfelle er det en sammenheng mellom spørsmålet om det bør reises tiltale eller ilegges refselse. Generelt er det et problem at etterforskningen av militære straffesaker tar for lang tid, slik at sakene blir gamle før de kommer for retten. Dette skyldes dels dobbeltbehandling av samme sak i det militære system og hos det vanlige politi, som skal gi innstilling til den som skal avgjøre tiltalespørsmålet. Dels skyldes det at militære straffesaker ofte prioriteres lavt av det vanlige politi.

De fleste militære straffesaker er i fredstid forseelsessaker. Ved at myndigheten til å utferdige forelegg i slike saker både etter flertallsforslaget og mindretallsforslaget legges til egne militærjuridiske tjenestemenn (førstekrigsadvokatene og krigsadvokatene), åpnes det for en betydelig rasjonalisering. De saker som er tilstrekkelig etterforsket i det militære apparat, behøver ikke forelegges for det vanlige politi før forelegg utferdiges. Forelegg som er utferdiget av militærjurister, vil også kunne gå ut på vaktarrest der dette er et straffealternativ. Videre vil forelegg også kunne utferdiges i visse forbrytelsessaker.

Med den påtaleordning som er foreslått av mindretallet, vil man generelt bare behøve å trekke det vanlige politi inn i etterforskningen av militære straffesaker i den utstrekning disse ikke kan etterforskes på en tilfredsstillende måte innen det militære apparat.

Kapittel 1 Hovedpunkter i utvalgets forslag**5 RÅDGIVNING I FOLKERETT**

Utvalget er i mandatet pålagt å utrede hvordan Norge best kan etterleve forpliktelser som følger av ratifiseringen av de to tilleggsprotokollene av 10. juni 1977 til Genevekonvensjonene av 1949. I første rekke gjelder dette spørsmålet om juridiske rådgivere etter artikkel 82 i første tilleggsprotokoll.

Utvalget foreslår at i fredstid besørges rådgivningen i folkerett innen forsvaret av generaladvokaten og krigsadvokatene, slik som forutsatt i forbindelse med ratifikasjonen av protokollene.

Utvalget er enig om at i krigstid bør funksjonene som tjenestemann i påtalemyndigheten og folkerettslig rådgiver ikke forenes, fordi dette kan føre til habilitetskonflikter. Hvis flertallets forslag til organisering av den militære påtalemyndighet legges til grunn, vil det imidlertid være naturlig at generaladvokaten fungerer som folkerettsrådgiver for forsvarssjefen, og samtidig som overordnet ledd for den øvrige folkerettsrådgivning.

Hvis mindretallets forslag legges til grunn, bør rådgivningen for forsvarssjefen varetas av det juridiske kontor som er under opprettelse i Forsvarets overkommando, og organiseringen og administrasjonen av rådgiverkorpset bør utøves av Forsvarsdepartementet eller Forsvarets overkommando.

Under enhver omstendighet bør man for krigstid ha et lite korps av utvalgte og spesielt skolerte jurister som mobiliseringsdisponeres som folkerettsrådgivere. Til dette korps bør fortrinnsvis velges vernepliktige

offiserer med juridisk embetseksamen eller spesialkunnskaper i folkerett. Ut fra det antall staber der det etter behov kan være nødvendig å utplassere folkerettsrådgivere har utvalget beregnet antallet folkerettsrådgivere til 13. Hos øverstkommanderende i Nord-Norge og øverstkommanderende i Sør-Norge er det særlig viktig at det oppnevnes folkerettsekspertter med tilstrekkelig høy kompetanse, f eks fra universitetene.

Kapittel 1 Hovedpunkter i utvalgets forslag
6 ANNET BEHOV FOR JURIDISK ASSISTANSE I
FORSVARET

Etter anmodning av utvalget har Forsvarets overkommando gjennomført en kartlegning av det totale behov forsvaret mener å ha sentralt, regionalt og lokalt for juridisk bistand i krig og fred. Det er innhentet uttalelser fra forsvarskommandoene, en rekke fellesinstitusjoner samt forsvarsgrenene (sentralt og lokalt). Svarene er gitt ut fra følgende referanseramme:

1. Militære straffelov med krigsartiklene
2. Militær rettergang
3. Forholdet sivil påtalemyndighet - militære myndigheter
4. Disiplinærsaker
5. Krigens folkerett
6. Andre folkerettsspørsmål (havrett - fiskegrenser m v)
7. Forholdet allierte - norske myndigheter
8. Forholdet sivile - militære myndigheter
9. Militærforvaltningsrett (rekvisisjoner - verneplikt - beredskapslovene - fritak for militærtjeneste)
10. Erstatningsrett - ansvarsskader - sjørett m m
11. Andre sivile saker (husleie - kjøp - fordringer - rettigheter m m)

I et eget kapittel redegjør utvalget for de innkomne svar og peker på de behov som er avdekket. Når det gjelder de behov som har tilknytning til forfølgning av militære straffesaker og rådgivning i folkerett, vises det til utvalgets forslag, som det er redegjort for andre steder i utredningen. Spørsmålet om juridisk assistanse i disiplinærsaker har falt utenfor utvalgets mandat. Her kan det forøvrig vises til utkastet til ny disiplinærlov i Ot prp nr 82 (1986-87). Når det gjelder de øvrige behov, dekkes disse i en viss utstrekning i dag av generaladvokaten og krigsadvokatene. Det er også noen få jurister i Forsvarets overkommando. Utvalget peker imidlertid på at det i tillegg til dette er et klart behov for juridisk personell innen forsvarets egen organisasjon. Omfanget eller størrelsen av et juridisk element lar seg imidlertid ikke fastslå ut fra utvalgets grunnlagsmateriale. Utvalget har heller ikke ansett at det ligger innenfor mandatet å gi en egen vurdering av eller komme med forslag til organiseringen av et eget juridisk element innen de militære staber/enheter. Dette er en vurdering forsvaret selv må foreta.

Kapittel 1 Hovedpunkter i utvalgets forslag
7 DEN FYSISKE ORGANISERING AV
MILITÆRJURISTTJENESTEN

Militærjuristkorpset består i dag av generaladvokaten og en heltidsansatt krigsadvokat med sete i Oslo. Dessuten er det fire fredstidsengasjerte krigsadvokater, som er plassert i henholdsvis Bergen,

Trondheim, Bodø og Harstad. Disse er vanlige advokater som arbeider på salærbasis. I tillegg er det for krigstid beskikket et større antall krigsadvokater. Det skal i krig være en førstekrigsadvokat ved Forsvarskommando Sør-Norge og en ved Forsvarskommando Nord-Norge.

Det er tidligere nevnt at utvalgets flertall foreslår at generaladvokaten ikke får noen påtalefunksjoner, mens mindretallet vil legge betydelige påtalefunksjoner til ham. Flertallet forutsetter at generaladvokaten beholder sin nåværende organisasjonsmessige stilling, dvs at han i fred hører under Justisdepartementet, mens han i krig går inn i Forsvarets overkommando. Mindretallet vil - ut fra sine forutsetninger - beholde ham som en uavhengig embetsmann under Justisdepartementet både i fred og krig.

Uansett dette er utvalget enig om at fredstidsbehovet for krigsadvokater bør dekkes med personell som er ansatt på heltid. Det antas å være behov for fire heltidsansatte krigsadvokater, eller muligens tre hvis de alle plasseres i Oslo. Utvalget er enig om at to av krigsadvokatene bør få status som førstekrigsadvokater med ansvaret for henholdsvis Nord-Norge og Sør-Norge.

Ved vurderingen av spørsmålet om hvor krigsadvokatene skal plasseres, har utvalget delt seg i to fraksjoner som er forskjellig fra de fraksjoner som utvalget ellers har delt seg i. Flertallet vil at to krigsadvokater skal plasseres i Bodø og to i Oslo, for bedre å dekke de regionale behov. Mindretallet vil plassere alle i Oslo av hensyn til rasjonaliseringsgevinsten ved å ha alle på ett sted, og for å skape et bedre militærjuridisk miljø.

Etter de beregninger som utvalget har foretatt, skulle på grunn av forskjellige besparelser den foreslåtte nyordning bli billigere for staten enn den nåværende ordning. Dette gjelder uansett hvilket av de foreslåtte alternativer som legges til grunn når det gjelder påtalekompetansen i militære straffesaker og plassering av krigsadvokatene.

Kapittel 1 Hovedpunkter i utvalgets forslag

8 ENDRINGER I DEN MILITÆRE STRAFFELOV

Det er i utvalgets mandat forutsatt at utvalget skal utarbeide utkast til de endringer i den militære straffelov som har sammenheng med utvalgets forslag vedrørende rettergangsordningen.

Utvalget foreslår seks endringer i den militære straffelov. De fleste endringer er av ren teknisk art. Man har tidligere nevnt endringen i § 43 første ledd. Det viktigste forslag går ut på at man opphever § 81a. Denne bestemmelse ble tilføyet ved lov av 15. desember 1950 nr 6 for å gjøre det mulig å bruke dødsstraff ved overtredelser av visse bestemmelser i den borgerlige straffelov i krigstid eller under tilsvarende forhold. Etter at dødsstraffen ble opphevet ved lov av 8. juni 1979 nr 43, er det etter utvalgets mening ikke lenger behov for bestemmelsen.